

Кластерна структура економічних відносин є умовою забезпечення стабільності, стійкості, інтеграційності і єдності функціонування соціально-економічної і національної системи країни.

Література

1. *Бараник З.П.* Методичні підходи до оцінювання функціонування регіонів країни за станом соціально-економічного розвитку // Економіка та держава. — 2006. — № 5. — С. 56—59.
2. *Барановський М.* Депресивні аграрні території України: методичні підходи до ідентифікації і практичні результати // Економіка України. — 2006. — № 11. — С. 70—76.
3. *Скидан О., Світличин І.* Удосконалення методології формування регіональної аграрної політики // Регіональна економіка. — 2005. — № 4. — С. 132—137.
4. *Кравченко С.А.* Кластерная адаптивность сельскохозяйственных предприятий // Економіка АПК. — 2007. — № 7. — С. 30—37.
5. *Ревенко А.* Продуктивність праці в сучасних умовах // Україна: аспекти праці. — 2008. — № 2. — С. 32—37.
6. *Діесперов В.* Оплата праці як похідна від її продуктивності та дохідності // Україна: аспекти праці. — № 7. — 2008. — С. 32—37.
7. *Праця Київщини 2009.* Статистичний збірник.— К.: ГУСуКО, 2010. — 213 с.
8. *Єріна А.М.* Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2001. — 170 с.
9. *Столяров Г.С., Ємшанов Д.Г., Ковтун Н.В.* АРМ статистика: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1999. — 268 с.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2011 р.

УДК: 338.439.02:332.3(477)

О. П. Мельник, аспірант,
Білоцерківський
національний аграрний університет

ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА ТА РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНИ

У статті сформульовано та обґрунтовано організаційні засади та пріоритетні завдання і головні напрями формування аграрної політики, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки України в умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів, розгортання світової продовольчої кризи. Систематизовано глобальні виклики щодо про-

довольчого забезпечення, оцінено загрози і можливості для національного аграрного сектору за цих умов, розроблено стратегічні заходи з раціоналізації використання і охорони землі з метою досягнення економічних вигод.

Ключові слова: глобалізація, землекористування, агропродовольча сфера, державне регулювання.

В статье сформулированы и обоснованы организационные аспекты и приоритетные задания и главные направления формирования аграрной политики, нацеленной на обеспечение продовольственной безопасности Украины в условиях усиления глобализационных и интеграционных процессов, распространение мирового продовольственного кризиса. Систематизированы глобальные вызовы о продовольственном обеспечении, оценены угрозы и возможности для национального аграрного сектора за этих условий, разработаны стратегические действия с рационализации использования и охраны земли с целью достижения экономических выгод.

Ключевые слова: глобализация, землеиспользование, агропродовольственная сфера, государственное регулирование.

In the article organizational aspects both priority tasks and mainstreams of formation of the agrarian policy aimed at maintenance of food safety of Ukraine in the conditions of strengthening globalization and integration processes, distribution of world food crisis are formulated and proved. Global calls about food maintenance are systematised, threats and possibilities for national agrarian sector for these conditions are estimated, strategic actions from rationalisation of use and protection of the earth for the purpose of achievement of economic gains are developed.

Keywords: globalisation, agrarian land management, agrofood sphere, state regulation

Постановка проблеми. Неблагополучний стан із забезпеченням продовольством населення світу на тлі інших глобальних викликів в останні роки актуалізував необхідність розроблення і схвалення на міжнародному рівні нового курсу глобальної продовольчої політики.

Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (ФАО) оприлюднила публікацію з назвою «Життя в епоху змін на голодуючій планеті», де вказується на те, що людство знаходиться на порозі нової ери [1]. Всебічна оцінка нинішньої ситуації та перспектив щодо продовольчого забезпечення дає підстави для висновку: так, важливими є оперативні заходи, а також вигоди, але разом з тим ще важливіше уникнути короткострокових стратегій, які перенесуть тягар розв'язання сьогоднішніх проблем на майбутні роки, необхідне оптимальне поєднання коротко- і середньострокових стратегій задоволення нинішніх потреб у продовольстві без формування загроз для майбутніх поколінь. І це має стати основною як глобальної, так і національних стратегій аграрного розвитку

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Вивченню глобальної продовольчої проблеми та її впливу на аграрну сферу України присвячено праці видатних вітчизняних учених, зокрема, О. Попової, М. Присяжнюка, Л. Державина та ін.

Важливе значення для розробки рекомендацій щодо розвитку аграрної політики України, зокрема її зовнішньоекономічного вектора, має дослідження чинників, що спричинили виникнення світової продовольчої кризи у 2007—2008 рр. Найтяжчими її наслідки виявилися для бідних країн, у багатьох з них дефіцит продовольства та зростання цін на нього різко загострили соціальну ситуацію. За даними ФАО, це 36 країн світу, серед яких, зокрема, 21 країна Африки, 9 — Азії, 4 — Латинської Америки, а також у Європі — Молдова і Чеченська Республіка Російської Федерації.

Проведені дослідження показують, що зазначена криза має здебільшого не кон'юктурний, а системний характер, оскільки фактори, які її спричинили, формувалися протягом тривалого часу.

Метою статті є дослідити глобальні виклики щодо продовольчого забезпечення та навести принципи при формуванні продовольчої безпеки країни. Негативні аспекти глобалізації продовольчого ринку та глобальна продовольча проблема вимагають розробки національних захисних механізмів для мінімізації їх впливу. У статті оцінено слабкі та сильні сторони аграрної сфери України та наведено пропозиції щодо ефективного використання землі.

Виклад основного матеріалу. Посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів, розгортання світової продовольчої кризи актуалізують питання вибору місця і ролі агропродовольчої сфери України у світовій економічній системі, розробки та реалізації адекватних заходів аграрної політики щодо формування продовольчої безпеки держави.

Серед основних глобальних викликів та істотних загроз щодо подальшого агропродовольчого забезпечення населення слід виділити такі:

— стрімке зростання чисельності населення планети вимагає істотного збільшення виробництва продовольства. Якщо у 2000 році нараховувалося 6,1 млрд осіб, то, за прогнозами, у 2025 буде 8,5 млрд, у 2050 — 9 млрд осіб. Експерти ФАО зазначають, що до 2050 необхідно буде подвоїти виробництво сільськогосподарської продукції. До того ж, людство перетнуло важливий рубіж — уперше за всю історію в містах житиме більше людей, ніж у сільській місцевості;

— поширення голоду внаслідок продовольчої кризи. До останніх продовольчої і фінансово-економічної криз близько 1

млрд. осіб недоїдали, а після них через високі і нестійкі ціни на продовольство ще більше — 200 млн людей виявилися за межею бідності;

— бідні країни, з притаманними їм чисельними проблемами щодо розвитку, стали чистими імпортерами продуктів харчування, натомість як розвинені країни перетворились із імпортерів в експортерів. Є підстави для висновку, що розвинені країни роками планомірно займалися демпінгом і фактично зруйнували сільське господарство країн третього світу [2];

— щорічне зростання продуктивності в сільському господарстві у глобальному масштабі продовжує сповільнюватися, підвищується необхідність подальшої інтенсифікації сільського господарства, що за умов її невизначеної реалізації може формувати нові загрози, зокрема природно-екологічній безпеці. Можна очікувати лише досить незначного задоволення потреби в агропродовольстві за рахунок розширення посівних площ, а більш як 2/3 потреби забезпечуватиметься за рахунок інтенсифікації сільського господарства;

— можливості залучення нових земель під сільськогосподарський обробок обмежені. Оброблювані землі становлять приблизно 11 % поверхні суші планети, сінокоси і пасовища — 26 %, ліси і лісо вкриті площі — 31 %, остаток — малопродуктивні і непродуктивні землі (пустелі, болота та землі в місцевостях з низькою температурою або гірських) та забудовані землі (населені пункти, промислові зони, транспортні лінії);

— втрата сільськогосподарських угідь через деградацію. За останні 50 років у світовому масштабі втрачено 20 % угідь, а також 20 % тропічних лісів, що сприяло ерозії ґрунтів. Щороку в світі внаслідок ерозії з сільського господарського обігу виводиться 6—7 млн га, а через заболочування, засолення — ще 1,5 млн га. Усього, за розрахунками, людством уже втрачено 2 млрд га колись продуктивних земель;

— глобальна зміна клімату загалом негативно позначається на кліматично чутливому господарстві.

Ці несприятливі обставини посилюють глобалізаційні ризики і загрози безпеці країн через поширення тероризму, нелегальної міграції, трансферу інфекцій і епідемій, послаблення продовольчого суверенітету, загострення екологічних проблем тощо, від яких важко відгородитися. За нинішньої кон'юнктури продовольчого ринку земельні активи стали одним із факторів підвищення капіталізації компаній, а отже, зросла їх привабливість для інвесторів.

За таких умов активізуються заклики міжнародних інституцій до використання більш лібералізованої та гармонізованої сільськогосподарської і торгової політики як важливого інструменту для забезпечення регіонального і глобального економічного зростання в аграрній сфері, збільшення постачання агропродовольства. Очевидно, що Україна, маючи потужний аграрний потенціал, вже будучи великим постачальником зернових (разом з Росією й Казахстаном вирощують близько третини світового обсягу зернових), безперечно, не може стояти осторонь розв'язання продовольчої проблеми цивілізаційного характеру. До цього її закликають міжнародні організації ООН і Євросоюз.

За період продовольчої кризи особливо поширилися в Україні твердження представників влади, окремих науковців щодо набуття шансу перетворитися на найбільшого світового постачальника продовольства.

Окремі ж учені-аграрники вказують на те, що безоглядне залучення до інтеграційних процесів у сучасних умовах пов'язане зі значними ризиками, що суттєво зростають для держав з недостатньо стійкими соціально-економічними системами, такі країни через нездатність дотримуватися національно орієнтованих стратегій поведінки у глобалізованому просторі можуть виявитися в ситуації, коли їх спрямовують, визначатимуть за них кількість та асортимент продуктів, що вони поставлятимуть на світовий ринок [3].

За переконанням поважних вчених-аграрників, як і автора статті, сталий розвиток аграрної сфери має визначити стратегію нового етапу зростання і стати вагомим складовим суспільного прогресу [4, с. 95]. З цією метою важливо класифікувати слабкі та сильні сторони з боку використання і охорони земельних ресурсів, що формуватимуть загрози і можливості подальшого національного аграрного прогресу.

До основних ознак слабкої позиції у національному землекористуванні слід віднести такі:

— Висока сільськогосподарська освоєність території та розораність угідь, а отже, резерви розширення сільськогосподарських угідь обмежені. До того ж, сформовані агроландшафти переобтяжені, що зумовлює їх несприятливість для сільськогосподарського виробництва і нестійкість з екосистемних позицій.

— Українські землі перебувають, за оцінками фахівців, у катастрофічному стані, їх якість постійно погіршується.

— Продуктивність сільськогосподарських угідь залишається низькою, урожайність основних культур в Україні ледь досягає

60 % рівня в Європейському Союзі і нижча середньосвітових показників.

— Висока комерціалізація землеробства, хижацьке ставлення до землі орендарів. Набула поширення монокультура з вирощуванням декількох прибуткових нині культур — зернових (переважно пшениці і ячменю), соняшнику, ріпаку та сої, і на їх користь масово порушуються сівозміни.

— Практично відсутня система державного контролю за використанням і охороною сільськогосподарських земель, а спроби ввести певні вимоги і обмеження в цій сфері відтермінуються або й відхиляються завдяки лобюванню інтересів крупних землекористувачів.

— Практично припинені й слабо поновлюються заходи з охорони земель, зокрема будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд, залуження сильно деградованої і забрудненої шкідливими речовинами ріллі, насадження полезахисних лісових смуг тощо [5, с. 267].

До переліку слабких сторін нинішнього землекористування слід віднести також недостатню грамотність власників земельних паїв, які здають їх в оренду і ніяким чином не узгоджують з землекористувачами умов раціонального їх використання і охорони, не покладають ніякої відповідальності на них за погіршення якісних параметрів землі у процесі її використання.

Сильних сторін аграрної сфери України менше, і визначаються вони такими обставинами:

— Є можливість залучити до активного сільськогосподарського обробітку частину із 4 млн га не використовуваної нині ріллі (земельні паї селян, які не обробляються), а частину деградованих малопродуктивних земель відвести під консервацію.

— Наявні потенціальні можливості підвищення урожайності основних сільськогосподарських культур за умови раціональної інтенсифікації їх вирощування. Досягти підвищення врожайності сільськогосподарських культур можливо за рахунок оптимізації агрохімічного втручання, збільшення обсягів внесення органічних та зелених добрив, а також вмілого використання природного потенціалу формування урожаю.

— Наявність значних площ сільськогосподарських угідь, придатних для виробництва органічної сільськогосподарської продукції. За оцінками експертів, 8 млн га українських сільгосп-угідь є відносно екологічно чистими.

Пріоритетами у сфері раціонального та ефективного використання і охорони сільськогосподарських угідь у суспільних інте-

ресах мають стати: обов'язкове дотримання сівозмін, консервація деградованих малопродуктивних земель, лісонасадження, формування сприятливих агроландшафтів.

Висновки. Пропозиції щодо ефективного землекористування:

— Для забезпечення цілеспрямованих якісних змін у напрямі раціоналізації землекористування необхідна адекватна організація суб'єктів агрогосподарювання. Державне регулювання цього процесу доцільно здійснювати за підходами жорсткого адміністрування особливо важливих аспектів використання землі (нітратного забруднення, внесення пестицидів, дотримання сівозмін).

Бюджетну підтримку сільгоспвиробникам слід надавати лише за обов'язкової умови дотримання ними екологічних вимог щодо основних аспектів належної аграрної практики, а саме недопущення і запобігання деградації ґрунту, ведення належної агротехніки, дотримання сівозмін, зберігання та використання мінеральних і органічних добрив, застосування агрохімікатів.

— Доцільно забезпечити поступове відведення під консервацію деградованих, забруднених, малопродуктивних сільськогосподарських земель, господарське використання яких є економічно неефективним та екологічно небезпечним. Виведення з обробітку має бути організованим процесом, з раціональною системою управління. Відведені під консервацію деградовані, забруднені малопродуктивні сільськогосподарські землі слід залужити чи заліснити.

— Стимулювання залісення деградованих малопродуктивних приватних земель самими власниками з компенсацією їм вартості проведених робіт і частини втраченої вигоди державою є важливим заходом у контексті раціоналізації використання і охорони земель. Особливо важливо створювати полезахисні лісові смуги, які є природним елементом ландшафтного землеробства, і ці роботи доцільно фінансувати за рахунок бюджетних коштів у рамках державної цільової програми. Доцільним є також формування культурних пасовищ і сінокосів.

— Нагально необхідно розробити і схвалити в установленому порядку проекти законів України — про консервацію земель, про загальнодержавну програму використання та охорони земель, про державну агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення. Україна — єдина на пострадянських теренах — немає закону про державний земельний кадастр.

— Слід вдосконалити інституціональну структуру системи державного регулювання використання і охорони сільськогосподарських земель. Необхідно створити Державну службу охорони ґрунтів, яка б реалізувала зазначені завдання системно.

Загострення продовольчої проблеми у світі, найімовірніше, призведе до того, що більшість країн формуватиме жорстку політику в зазначеній сфері, посилюючи державний контроль за національними продовольчими ресурсами, нарощуючи продовольчі резерви та реалізацію протекціоністських заходів, що обмежуватимуть експорт продовольства.

Література

1. Інтернет-ресурс: http://www.un.org/russian/issues/food/fao_hunger.pdf
2. *Сумленний С.* Еда для двух миллиардов // Эксперт. — 2008. — № 38. http://expert.ru/rprintissues/expert/2009/38/eda_dlya_dvuh_milliardov/#print
3. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.; Ін-т екон. та прогнозув. — К., 2009. — 432 с.
4. *Молдован Л.* Сталий розвиток аграрної сфери — цільовий вектор на ХХІ століття // Економіка України. — 2009. — 352 с.
5. *Попова О.Л.* Сталий розвиток агросфери України: політика и механизмы/ О.Л. Попова; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. — К., 2009. — 352 с.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2011 р.

УДК 338.439

К. М. Мірошниченко, аспірант
м. Луганськ, Луганський національний
аграрний університет
Науковий керівник: **Ткаченко В. Г.**, д-р екон. наук,
професор, член-кореспондент НААН України

ЗНАЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА БОРОШНОМЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ У КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ

У статті розкрито визначення потенціалу України як аграрної держави у вирішенні глобальних продовольчих проблем. Важливість використання маркетингової діяльності на борошномельних підприємствах у визначенні гідного положення в галузі та успіху в конкурентній боротьбі.
Ключові слова: маркетинг, глобальна продовольча проблема, зерно, органічне виробництво, інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, інтеграція.